

ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА

доктора мистецтвознавства, професора

ЯКОВЕЦЬ Інни Олександрівни

на дисертацію **ДАНИЩУКА Олега Івановича**

«ОБ'ЄКТИ ПРЕДМЕТНОГО ДИЗАЙНУ НА ОСНОВІ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ УКРАЇНИ: ФОРМОТВОРЧІ ПОШУКИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИФІКАЦІЇ»

подану на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю

«022 Дизайн» (галузь знань 02 – Культура і мистецтво)

Актуальність обраної теми. Актуальність наукового дослідження *«Об'єкти предметного дизайну на основі культурної спадщини України: формотворчі пошуки національної ідентифікації»* зумовлена зростанням значення культурної спадщини як важливого джерела формування національної ідентичності та розвитку сучасної української дизайн-культури. В умовах глобалізаційних процесів, інтенсивної уніфікації предметного середовища та поширення універсальних моделей дизайну особливої ваги набуває пошук засобів збереження, актуалізації та творчої інтерпретації національної культурної спадщини.

Сучасний предметний дизайн має значний потенціал для переосмислення традиційних форм, матеріалів, технологій, конструктивних рішень, декоративних систем і культурних смислів України. Водночас використання елементів культурної спадщини у проєктній практиці потребує переходу від прямого цитування та стилізації до більш глибокого творчого осмислення, інтерпретації та трансформації традиційних джерел відповідно до функціональних, естетичних і технологічних вимог сучасності. Саме такі підходи дозволяють формувати сучасну предметну мову дизайну, в якій національна ідентичність проявляється не лише через зовнішнє декоративне відтворення етнічних мотивів, а й через особливості формотворення, структури, матеріалу, технології та образно-сміслового змісту об'єкта. Дослідження останніх років українського дизайну також акцентують потребу системного осмислення способів інтеграції культурної спадщини у формотворчі процеси та сучасну дизайнерську практику.

Сучасні автори, дизайнерські бренди й майстерні дедалі частіше звертаються до локальних ремісничих традицій, предметних прототипів і нематеріальної культурної спадщини, адаптуючи їх до нових функціональних

та соціокультурних умов. Проведений у дисертації аналіз засвідчує, що цей процес охоплює широкий спектр трансформацій – від функціональної адаптації та морфологічного узагальнення традиційних форм до конструктивного переосмислення, міжремісничого перенесення художніх принципів та образно-семантичної інтерпретації культурних кодів.

Водночас активне використання культурної спадщини породжує низку проблем, пов'язаних із поверховою стилізацією, декоративною редукцією, втратою контексту та некоректним використанням культурних смислів. Це актуалізує необхідність фахового осмислення не самого факту звернення до спадщини, а способів і результатів її дизайнерської трансформації.

Таким чином, тема дисертації **ДАНИЩУКА Олега Івановича** *«Об'єкти предметного дизайну на основі культурної спадщини України: формотворчі пошуки національної ідентифікації»* є своєчасною та актуальною. Актуальність дослідження визначається необхідністю наукового осмислення культурної спадщини України як джерела сучасного предметного формотворення та виявлення дизайнерських підходів до формування національно ідентифікованих предметних об'єктів, що поєднують традицію, інноваційність, функціональність і сучасну естетичну виразність. А значущість визначається комплексним розглядом культурної спадщини як ресурсу сучасного предметного формотворення та дослідженням дизайнерських практик, через які традиційні культурні надбання набувають актуального звучання і долучаються до процесів національної ідентифікації.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Представлені в дисертаційній роботі наукові положення та висновки мають достатній рівень аргументованості. Їх підґрунтям стала ґрунтовна джерельна база, яка охоплює праці українських і зарубіжних дослідників, матеріали з історії традиційної предметної культури та художніх промислів, а також значний пласт сучасної дизайнерської практики. Такий добір матеріалу дав авторові можливість простежити проблему в історичному розвитку і водночас зосередитися на тих процесах, які відбуваються в українському дизайні сьогодні.

Позитивною рисою роботи є те, що теоретичні положення постійно співвідносяться з конкретним проєктним матеріалом. Аналіз сучасних брендів, авторських і майстерневих практик, окремих предметів та інтер'єрних рішень дозволяє побачити різні моделі взаємодії дизайнера з культурною спадщиною. Завдяки цьому сформульовані автором узагальнення щодо

способів трансформації традиційних форм, матеріалів, технологій і культурних смислів мають достатнє фактичне підґрунтя.

Для досягнення поставленої мети автором використано комплекс взаємодоповнювальних методів дослідження. Їх застосування є послідовним і відповідає міждисциплінарному характеру обраної проблематики. Особливо доречним видається поєднання методів аналізу форми та конструкції з дослідженням семантики, культурного контексту й особливостей функціонування об'єктів у сучасному середовищі. У результаті висновки дисертації не мають декларативного характеру, а спираються на проведений автором аналіз. Належний рівень достовірності результатів засвідчують також наукові публікації та їх апробація на всеукраїнських наукових і науково-практичних заходах.

Достовірність і наукова новизна одержаних результатів. Достовірність сформульованих у дисертації положень підтверджується комплексністю проведеного дослідження, значним обсягом опрацьованого теоретичного та практичного матеріалу і послідовністю авторських узагальнень. Наукова новизна роботи визначається цілісним осмисленням предметного дизайну на основі культурної спадщини України та систематизацією різних способів її сучасної дизайнерської інтерпретації. Заслуговує на увагу уточнення поняття етнодизайну як проєктного підходу, орієнтованого на творче опрацювання культурної спадщини. Науково значущими є також результати аналізу сучасних дизайнерських практик, які дозволили визначити характерні способи трансформації традиційних форм та простежити роль культурної спадщини у формуванні сучасної української проєктної культури.

Повнота викладу основних положень дисертації в опублікованих працях. Результати дисертаційної роботи належним чином представлені в наукових публікаціях автора. Основні положення дослідження висвітлено у трьох статтях, опублікованих у фахових наукових виданнях України. Тематика публікацій безпосередньо пов'язана з проблемами предметного дизайну, культурної спадщини та її сучасної дизайнерської інтерпретації. Результати дослідження також висвітлені на наукових заходах і відображені у відповідних матеріалах конференцій.

Кількість публікацій, обсяг, якість, повнота висвітлення результатів та розкриття змісту дисертації відповідають вимогам Атестаційної колегії МОН України, які висуваються до дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора філософії.

Результати дисертаційного дослідження характеризуються науковою, теоретичною і практичною значущістю.

Практичне значення результатів дослідження. Практичне значення роботи полягає у можливості використання її результатів у сучасній проєктній практиці, зокрема при розробленні предметів та предметно-просторових рішень із залученням культурної спадщини. Окремі положення й зібраний фактологічний матеріал можуть бути використані у фаховій підготовці дизайнерів, а також у подальших дослідженнях проблем предметного та етнодизайну.

Оцінка змісту дисертації, її завершеності та відповідності встановленим вимогам. Дисертаційна робота має логічну структуру, побудовану відповідно до послідовності вирішення визначених автором дослідницьких завдань. Вона містить вступ, чотири розділи, висновки, список використаних джерел та додатки. Загальний обсяг роботи складає 403 сторінки, основний текст – 165 сторінок. Список використаних джерел охоплює 190 найменувань на 18 сторінках. Додатки обсягом 226 сторінок містять значний візуальний матеріал, який органічно доповнює проведений аналіз і дає достатнє уявлення про коло досліджуваних об'єктів.

Дисертаційна робота є завершеною науковою працею і свідчить про дотримання принципів академічної доброчесності. Пропонована робота є результатом самостійних досліджень здобувача і не містить елементів фальсифікації, компіляції, фабрикації, плагіату та запозичень. Використані ідеї, результати і тексти інших авторів мають належні посилання на відповідне джерело.

У вступі представлено загальну концепцію дисертаційної роботи та переконливо обґрунтовано необхідність дослідження культурної спадщини як важливого ресурсу сучасного предметного дизайну. Коректно визначено мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, його методи та межі. Вдало окреслено зв'язок проблематики предметного формотворення з питаннями культурної спадщини та національної ідентифікації, що визначає подальшу логіку дисертації.

Перший розділ «ІСТОРІОГРАФІЯ, МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ» присвячено осмисленню теоретичних засад досліджуваної проблеми та аналізу наукових підходів до культурної спадщини в контексті дизайну. Автор опрацював широке коло праць із дизайну, мистецтвознавства, етнографії та культурології, що дозволило показати поступове розширення

уявлень про традиційну предметну культуру та її місце в сучасній проектній діяльності. Доречним є звернення до зарубіжних концепцій роботи зі спадщиною та співвіднесення їх з українським досвідом. На цій основі автор визначає власну дослідницьку позицію та формує понятійний і методологічний апарат подальшої роботи.

Другий розділ «МЕТОДОЛОГІЯ АНАЛІЗУ ПРЕДМЕТНОГО ДИЗАЙНУ НА ОСНОВІ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ» є одним із ключових у структурі дисертації, оскільки саме тут автор систематизує об'єкти предметного дизайну і визначає основні параметри його подальшого аналізу. Запропонована категоріально-функціональна типологія охоплює меблеві та освітлювальні об'єкти, предмети побуту і сервірування, об'єкти просторової організації, образно-семантичного формування та артоб'єкти з предметною функцією. Вдалим є те, що функціональна приналежність предмета розглядається разом із середовищем його використання. Це дозволяє враховувати реальні умови існування сучасного дизайн-об'єкта та особливості його взаємодії з людиною.

Змістовним результатом розділу є запропонована послідовність рівнів роботи з культурною спадщиною: реконструкція, цитування, стилізація, інтерпретація та концептуалізація. Вона добре показує, наскільки різним може бути характер звернення сучасного дизайнера до традиційного першоджерела. Аналіз принципів формотворення доповнює цю систему і дає змогу простежити, яким чином культурно впізнавані ознаки зберігаються при зміні функції, конструкції, матеріалу або загальної морфології предмета. Узагальнення цих положень у межах такого аналітичного підходу є логічним завершенням розділу та важливим результатом проведеної автором роботи.

Третій розділ «СУЧАСНІ ПРАКТИКИ ТА ФОРМОТВОРЧІ ПІДХОДИ ДО ІНТЕГРАЦІЇ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ У ПРЕДМЕТНИЙ ДИЗАЙН» є найбільш розгорнутою частиною дисертації та дає цілісне уявлення про те, як культурна спадщина присутня в сучасному українському предметному дизайні. Автор залучає до аналізу різні форми професійної практики – індивідуальні дизайнерські проекти, роботу майстерень, діяльність брендів, серійне виробництво та оформлення предметно-просторового середовища. Такий широкий матеріал дозволяє показати, що звернення до традиції сьогодні відбувається за багатьма сценаріями: через переосмислення форми, конструкції й функції предмета,

роботу з локальними матеріалами та технологіями, інтерпретацію орнаментальних структур, фактур, кольору й символічних мотивів.

Особливо змістовним є розгляд культурної спадщини у просторі сучасних інтер'єрів та громадських середовищ. Автор простежує, як традиційні предмети й образи можуть змінювати своє значення залежно від нового контексту та характеру дизайнерського рішення. Важливо, що поряд із вдалими практиками окреслено й проблемні тенденції – формальне цитування, декоративне спрощення, втрату культурного контексту та надмірну комерціалізацію традиції. Цінним доповненням є аналіз ролі нематеріальної культурної спадщини, музеїв, виставок, фестивалів і професійних дизайнерських подій у популяризації та оновленні традиційних практик. Завдяки цьому розділ виходить за межі аналізу окремих предметів і показує ширший культурний та професійний контекст формування сучасного українського дизайну.

Четвертий розділ «ФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДИЗАЙН-ОСВІТИ НА ОСНОВІ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ» розкриває важливий аспект дослідження, пов'язаний із передачею традиційного досвіду та його переосмисленням у сучасній дизайн-освіті. Автор простежує роль художньо-промислових шкіл, ремісничих центрів і регіональних мистецьких осередків, у яких формувалися навички роботи з матеріалом, конструкцією та предметною формою. Цей історичний досвід переконливо пов'язано із сучасними освітніми практиками, де культурна спадщина може виступати основою для пошуку нових формотворчих рішень.

Водночас автор звертає увагу на проблеми, що сьогодні стримують повноцінне використання такого потенціалу: різний рівень уваги до предметного дизайну в навчальних закладах, переважання декоративного трактування традиції та слабкі зв'язки освіти з реальною дизайнерською практикою. Запропонована модель інтеграції культурної спадщини у дизайн-освіту є закономірним підсумком цього аналізу. Її цінність полягає у врахуванні регіональної специфіки та можливості поєднання локального культурного досвіду із сучасними методами проєктування.

У загальних висновках автором узагальнено основні результати дисертаційного дослідження та представлено підсумки вирішення визначених у роботі завдань. Сформульовані висновки відповідають змісту проведеного дослідження, охоплюють його теоретичні та практичні результати й завершують загальну логіку роботи. Структура дисертації є цілісною та

підпорядкована досягненню поставленої мети. За змістом, структурою та оформленням робота відповідає вимогам МОН України та відповідному Положенню Харківської державної академії дизайну і мистецтв.

Мова та стиль викладення результатів

Дисертаційна робота написана українською мовою.

Текст дисертації написаний на професійному рівні, адекватно відображає зміст досліджуваної проблеми. В цілому текст дисертації має не лише наукову цінність, а й практичну значимість; вирізняється структурною чіткістю та логічною послідовністю викладення матеріалу. У роботі доцільно використано наукову термінологію.

Дисертаційне дослідження **ДАНИЩУКА Олега Івановича «Об’єкти предметного дизайну на основі культурної спадщини України: формотворчі пошуки національної ідентифікації»**, є актуальним, самостійним, а тому, безперечно, важливим науковим доробком.

В цілому пропонуване дисертаційне дослідження привертає до себе увагу, у першу чергу, актуальністю теми та необхідністю дослідження означених проблем з позицій дизайну.

Відзначаючи високий рівень дисертаційного дослідження, звернемо увагу на окремі **дискусійні моменти, зауваження і пропозиції:**

1. Запропонована автором категоріально-функціональна типологія (**Додаток В**) охоплює широкий спектр сучасних об’єктів предметного дизайну. Водночас окремі категорії, зокрема об’єкти образно-семантичного формування та артоб’єкти з предметною функцією, можуть частково перетинатися. Сам автор допускає можливість такого перетину для поліфункціональних і гібридних об’єктів. Доцільно було б чіткіше пояснити, який критерій у таких випадках є визначальним для віднесення об’єкта до певної категорії.

2. У третьому розділі **«Сучасні практики та формотворчі підходи до інтеграції культурної спадщини у предметний дизайн»** значну увагу приділено інституційним чинникам актуалізації культурної спадщини – діяльності музеїв, виставкових платформ, фестивалів, професійних дизайнерських подій, а також національному й міжнародному визнанню елементів нематеріальної культурної спадщини. Водночас зв’язок між таким інституційним визнанням та появою конкретних дизайнерських рішень у роботі переважно окреслено на рівні загальних тенденцій. На нашу думку, цей аспект можна було б поглибити шляхом порівняння кількох конкретних

випадків і детальніше показати механізм впливу інституційної підтримки на сучасну проєктну практику.

Зазначені зауваження та побажання не знижують загального наукового рівня роботи й цінності отриманих результатів та можуть бути враховані автором у подальших дослідженнях за означеною проблематикою.

Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам.
Дисертаційна робота **ДАНИЩУКА Олега Івановича «Об’єкти предметного дизайну на основі культурної спадщини України: формотворчі пошуки національної ідентифікації»** виконана на високому науковому рівні, не порушує принципів академічної доброчесності та є закінченим науковим дослідженням, сукупність теоретичних та практичних результатів якого розв’язує наукові завдання, що мають істотне значення для спеціальності 022 «Дизайн». Дисертаційна робота за актуальністю, практичною цінністю та науковою новизною повністю відповідає вимогам чинного законодавства України, вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (у чинній редакції), та «Положення про порядок присудження наукового ступеня доктора філософії у ХДАДМ», затвердженого рішенням Вченої ради Харківської державної академії дизайну і мистецтв від 25 травня 2023 р., протокол № 29.

Здобувач **ДАНИЩУК Олег Іванович** заслуговує на присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 02 «Культура і мистецтво» за спеціальністю 022 «Дизайн».

Офіційний опонент:

доктор мистецтвознавства, професор,
завідувач кафедри дизайну
Черкаського державного
технологічного університету

Інна ЯКОВЕЦЬ